

BEZPIECZEŃSTWO PAŃSTWA WE WSPÓŁCZESNEJ EUROPIE – ANALIZA TEORETYCZNA

Piotr OGRODOWCZYK¹

Streszczenie. Celem niniejszego artykułu jest próba pokazania i jednocześnie definiowania zagrożeń bezpieczeństwa występujących we współczesnej Europie. Dynamika zmian wskazuje na konieczność przeorientowania spojrzenia i priorytetów, które będą stanowiły o bezpieczeństwie mieszkańców Europy i samych krajów tego regionu. Przedstawione zostały najważniejsze aspekty oraz definicje związane z tym zagadnieniem, które według autora najlepiej obrazują pokazane w artykule obszary bezpieczeństwa oraz związane z nimi zagrożenia.

Słowa kluczowe: bezpieczeństwo państwa, bezpieczeństwo narodowe, bezpieczeństwo polityczne, bezpieczeństwo wewnętrzne, bezpieczeństwo ekonomiczne.

Wstęp

Przez kilka dekad XX wieku obserwowaliśmy bipolarny podział świata, co powodowało, że możliwość wybuchu wojny z użyciem zarówno środków konwencjonalnych, jak i broni masowego rażenia była bardzo realna. Groźba konfliktu zbrojnego o niewyobrażalnej skali i skutkach powodowała, że w większości krajów europejskich zapewnienie zewnętrznego bezpieczeństwa państwa było przede wszystkim zdeterminowane działaniami o charakterze militarnym. Z drugiej strony bezpieczeństwo wewnętrzne w okresie tzw. „zimnej wojny” wiązało się z bezwzględną eliminacją przeciwników ideologicznych. Bezpieczeństwo państwa zorientowane było na ochronę terytorialnej integralności, ale również ideologicznej niezależności. Ostatecznie po upadku muru berlińskiego podział został zniesiony, co spowodowało, że również międzynarodowy system bezpieczeństwa uległ znacznej zmianie i to na bardzo wielu płaszczyznach. Co prawda możliwość wybuchu kolejnego konfliktu ogólnoswiatowego zmalała w znaczącym stopniu, jednak pojawiły się spory i konflikty lokalne oraz regionalne, które wcześniej w wielu przypadkach były „wyciszone” przez supermocarstwa ze względu na zachowanie zdobytej strefy wpływów.

Zniesienie wspomnianego bipolarnego podziału spowodowało również bardzo daleko idące zmiany w układach geopolitycznych, co w efekcie znów skutkowało

¹ Doktorant prof. zw. Marka J. Malinowskiego.

napięciami między państwami w różnych rejonach świata, przede wszystkim na tle etnicznym i religijnym. Dynamika zmian powoduje, że bardzo prawdopodobna wydaje się teza, że globalnie znaleźliśmy się w okresie przejściowym, charakteryzującym się niestabilnością i nieprzewidywalnością. Upadek dwubiegunowego postrzegania porządku międzynarodowego spowodował poważną zmianę w postrzeganiu problemów bezpieczeństwa. Oznacza to zupełnie nowe wyzwania dla bezpieczeństwa międzynarodowego, którego definicja obejmuje nie tylko rozwiązania o charakterze militarnym, lecz także geopolitycznym, demograficznym, kulturowym czy społecznym. Realny wpływ na konieczność stosowania nowych rozwiązań, których celem jest zapewnienie bezpieczeństwa międzynarodowego, ma również globalizacja, postęp naukowo-techniczny i związana z nim szybkość wymiany informacji, terroryzm oraz konflikty etniczne i kulturowe.

Wydawać się może, że najważniejszym aspektem koniecznym do zapewnienia bezpieczeństwa państwa w Europie jest podjęcie działań zmierzających do stworzenia odpowiednich struktur i organów zapewniających bezpieczeństwo polityczne. Jednak szybko zmieniająca się sytuacja na świecie, pojawiające się kolejne „ogniska zapalne” w różnych rejonach świata oraz możliwość wybuchu poważnych konfliktów militarnych o zasięgu regionalnym, może mieć znaczący wpływ również na kraje wydawać by się mogło bezpieczne, do których można zaliczyć również europejskie. Wybory prezydenckie w Stanach Zjednoczonych Ameryki wraz z nieprzewidywalnością nowego prezydenta, kolejne fale uchodźców z Bliskiego Wschodu i Afryki zmierzające do tzw. „lepszego świata”, Brexit oraz śmiałe posunięcia prezydenta Rosji Władimira Putina związane z próbami poszerzenia strefy rosyjskich wpływów na Starym Kontynencie powodują, że państwa naszego regionu muszą podjąć działania na rzecz zapewnienia sobie bezpieczeństwa również w innych obszarach.

Historia naszego kontynentu w dużej mierze to tak naprawdę dziesiątki konfliktów zbrojnych obejmujących różne obszary, nie wyłączając dwóch wojen światowych, które niszczyły krótkie okresy względnego pokoju. Dlatego u Europejczyków pojawia się pragnienie stabilizacji, konsekwentnego rozwoju, zapewnienia porządku, harmonii oraz działań na rzecz likwidowania wszelkiego rodzaju zagrożeń. Henry Kissinger, doradca prezydenta Stanów Zjednoczonych Ameryki do spraw bezpieczeństwa narodowego, podczas przemówienia w Londyńskim Międzynarodowym Instytucie Studiów Strategicznych powiedział bardzo znamienne słowa: „bezpieczeństwo jest fundamentem wszystkiego, co czynimy”.

Wszelkie dywagacje na temat bezpieczeństwa musimy rozpocząć od próby zdefiniowania tego pojęcia. Słowo „próba” zostało przeze mnie użyte jak najbardziej świadomie, ponieważ istnieje bardzo wiele definicji przytaczanych lub stworzonych przez różnych autorów. Termin bezpieczeństwo pochodzi od łacińskiego rzeczownika *securitas*, będącego połączeniem dwóch wyrazów łacińskich – *sine* oraz *cura*, *sine* można przetłumaczyć na język polski jako „bez”, natomiast *cura* jako „zmartwienie”, „strach” lub „obawę”. Można więc przyjąć, że oznacza brak zmartwień, poczucia

strachu i obaw. Słowo przetrwało w podobnej wersji w językach europejskich, w języku angielskim jest to *security*, natomiast w języku francuskim *sécurité*.

Bezpieczeństwo może być również rozumiane jako naturalna wartość, a także cel istnienia zarówno dla pojedynczego człowieka, jak i grup społecznych. Roman Kuźniar twierdzi m.in., że „jest ono pierwotną, egzystencjalną potrzebą jednostek, grup społecznych, wreszcie państw. Idzie przy tym nie tylko o przetrwanie, integralność czy niezawisłość, lecz także o bezpieczeństwo rozwoju, który zapewnia ochronę i wzbogacenie tożsamości jednostki czy narodu”².

Przez długi czas bezpieczeństwo było rozumiane po prostu jako stan gwarantujący istnienie i co ważniejsze, przetrwanie, jednak współcześnie oznacza gwarancję nie tylko przetrwania danego podmiotu, lecz również możliwość jego rozwoju. Nauki o bezpieczeństwie definiują ten stan jako osiągnięte poczucie bezpieczeństwa przez podmiot, ale również jako proces je zapewniający. Wydaje się, że bardziej realne jest drugie podejście, ponieważ pokazuje naturalny, dynamiczny charakter tego zjawiska. Przyjmując tego typu rozumowanie, bezpieczeństwo konkretnego podmiotu to dziedzina jego aktywności, która umożliwia mu przetrwanie lub też egzystencję oraz odpowiednią swobodę realizacji własnych interesów, poprzez wykorzystywanie zaistniałych sprzyjających okoliczności, redukcję ryzyka oraz przeciwdziałanie różnego rodzaju zagrożeniom.

Dwoistość bezpieczeństwa pokazuje Janusz Stefanowicz, pisząc, że jest „zarazem stanem i procesem, czyli da się określić *hic et nunc*, nie odznacza się jednak niezmiennością w dłuższych przedziałach czasu, ponieważ zależy od ruchomych układów sił”³. Często jednak przeważa pogląd, że w większej mierze jest to proces. Józef Kukułka uważa, że „brak zaspokojenia potrzeby bezpieczeństwa wyrządza szkody jednostce, grupie społecznej, gdyż destabilizuje jej tożsamość i funkcjonowanie. Przejawiają się tendencje do zmiany istniejącego stanu rzeczy, do oporu wobec niekorzystnych zmian w sferze zewnątrzprzedmiotowej i do stosowania środków ochronnych, mogących przywrócić im poczucie bezpieczeństwa. Tendencje tego rodzaju dowodzą, że bezpieczeństwo jest nie tyle określonym stanem rzeczy, ile ciągłym procesem społecznym, w ramach którego działające podmioty starają się doskonalić mechanizmy zapewniające im poczucie bezpieczeństwa”⁴.

Mówiąc krótko, wydaje mi się, że bezpieczeństwo należy rozumieć jako proces, w którym stan bezpieczeństwa i jego organizacja podlegają permanentnym, dynamicznym zmianom wynikającym z naturalnych oddziaływań i uwarunkowań. Dlatego też można przyjąć, że konieczna jest ciągła działalność jednostek, społeczności lokalnych, organizacji lokalnych i międzynarodowych oraz państw w tworzeniu odpowiedniego, przyjętego stanu bezpieczeństwa⁵.

² R. Kuźniar, *Po pierwsze, bezpieczeństwo*, „Rzeczpospolita”, 9 stycznia 1996 r.

³ J. Stefanowicz, *Bezpieczeństwo współczesnych państw*, PAX, Warszawa 1984, s. 18.

⁴ J. Kukułka, *Nowe uwarunkowania i wymiary bezpieczeństwa międzynarodowego Polski*, „Więź i Państwo”, nr 1, 1995, s. 198-199.

⁵ W. Pokruszyński, *Teoretyczne aspekty bezpieczeństwa*, Wyższa Szkoła Gospodarki Euroregionalnej im. Alcide De Gasperi, Józefów 2010, s. 9.

Wspomniana przeze mnie na początku zmiana w globalnym porządku politycznym spowodowała również zmianę w jednoznacznym postrzeganiu bezpieczeństwa od strony negatywnej, w której rozumienie bezpieczeństwa jest kojarzone z brakiem zagrożeń i łączone z analizowaniem i przygotowywaniem zarówno działań ochronnych, jak i zapobiegawczych. W rozumieniu pozytywnym bezpieczeństwo traktowane jest jako kształtowanie pewności przetrwania, posiadania oraz swobód rozwojowych podmiotu. Oznacza to możliwość wzrostu, zmiany społecznej oraz wykorzystania pojawiających się szans cywilizacyjnych przez dany podmiot. Patrząc z nowej perspektywy, wydaje się, że negatywne rozumienie bezpieczeństwa jest swego rodzaju uproszczeniem, ponieważ brak zagrożeń jest praktycznie niemożliwy do uzyskania⁶.

Podmiotem bezpieczeństwa mogą być tak naprawdę wszystkie jednostki mające własne interesy oraz chęć ich realizacji. Możemy mówić o pojedynczych osobach, grupach społecznych, aż po społeczności międzynarodowe czy też całą ludzkość. Wynika z tego, że możemy wyróżnić bezpieczeństwo indywidualne (osobowe), grupowe, dotyczące np. rodów czy plemion, narodowe, czyli państwowe, oraz międzynarodowe, czyli w pewnym sensie również globalne. W tym kontekście można powiedzieć, że bezpieczeństwo jest rozumiane przede wszystkim jako wolność od strachu. Określając niezwykle szerokie pojęcie bezpieczeństwa, musimy przyjąć jego podział na zewnętrzne, czyli ochronę przed zagrożeniami z zewnątrz, oraz wewnętrzne, związane z zagrożeniami, których źródło znajduje się wewnątrz danego podmiotu. Oznacza to podział ze względu na kryterium podmiotowe, natomiast w wielu rozważaniach dodatkowo przyjmuje się kryterium przedmiotowe, które pozwala na wyodrębnienie lub nawet stworzenie zupełnie nowych rodzajów bezpieczeństwa, które uzupełniają opis tego pojęcia z punktu widzenia właśnie podmiotowego. Kolejne lata badań oraz zmieniająca się dynamicznie otaczająca nas rzeczywistość spowodowały powstanie definicji bezpieczeństwa ekonomicznego, społecznego, religijnego, morskiego, żywnościowego, ekologicznego czy też prawnego. Wydaje się, że lista nie jest zamknięta, ponieważ nowe rodzaje pojawiają się wraz z coraz głębszą i szerszą analizą bezpieczeństwa w dynamicznie zmieniającym się świecie⁷.

Bezpieczeństwo wewnętrzne

Definicję bezpieczeństwa wewnętrznego szeroko ujmuje Bernard Wiśniewski, stwierdzając, że „bezpieczeństwo wewnętrzne państwa to stan uzyskany w efekcie spełniania przez państwo funkcji wewnętrznej realizowanej w ramach strategicznej polityki bezpieczeństwa narodowego, przejawiający się ochroną: w ujęciu wąskim – porządku konstytucyjnego, bezpieczeństwa publicznego i bezpieczeństwa

⁶ A. Sekściński, *Bezpieczeństwo wewnętrzne w ujęciu teoretycznym, geneza i współczesne rozumienie w naukach politycznych*, Ośrodek Analiz Politologicznych UW, „e-Politikon”, nr 6, 2013.

⁷ P. Majer, *W poszukiwaniu uniwersalnej definicji bezpieczeństwa wewnętrznego*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego”, nr 7, 2012, s. 11.

powszechnego; w ujęciu szerokim – porządku konstytucyjnego, życia i zdrowia obywateli, majątku narodowego przed bezprawnymi działaniami, a także skutkami klęsk żywiołowych i katastrof technicznych”⁸. Przytoczona definicja ma niestety również wady, ponieważ pojawiają się w niej pojęcia bezpieczeństwa publicznego i powszechnego, które są interpretowane przez bardzo wielu autorów w bardzo różny sposób.

Problem z właściwym zdefiniowaniem pojęcia bezpieczeństwa wewnętrznego pojawia się w wielu krajach, o czym świadczy przyjęta w marcu 2010 roku *Strategia bezpieczeństwa wewnętrznego Unii Europejskiej*, w której przyjęto, że „Bezpieczeństwo wewnętrzne należy rozumieć jako szerokie i kompleksowe pojęcie, łączące wiele sektorów, mające stanowić odpowiedź na wspomniane i inne poważne zagrożenia (w tym klęski żywiołowe i antropogeniczne, takie jak pożary lasów, trzęsienia ziemi, powódzie i wichury), które mają bezpośredni wpływ na życie, bezpieczeństwo i komfort obywateli”⁹. Przedstawiono również zagrożenia, które uzupełniają definicję:

- terroryzm w każdej postaci, który cechuje się absolutnym lekceważeniem życia ludzkiego i wartości demokratycznych,
- przestępczość poważna i zorganizowana pojawiająca się bez względu na granice państwowe,
- cyberprzestępczość, jako globalne, techniczne, transgraniczne i anonimowe zagrożenie naszych systemów informacyjnych,
- przestępczość transgraniczna i zasadniczy wpływ na codzienne życie Europejczyków,
- klęski żywiołowe i antropogeniczne, takie jak pożary lasów, trzęsienia ziemi, powódzie, wichury, susze, awarie energetyczne i duże awarie systemów informacyjno-komunikacyjnych, zagrażają bezpieczeństwu i ochronie¹⁰.

Należy więc przyjąć, że definicje bezpieczeństwa wewnętrznego generalnie nie mają charakteru uniwersalnego, ponieważ odnoszą się do państwa na pewnym poziomie rozwoju cywilizacyjnego. Wspomniana powyżej definicja odnosi się do państw posiadających odpowiednio działające służby oraz rozbudowany i właściwie przygotowany aparat administracyjny, co wynika między innymi z rozwoju technicznego, ale również zmian zachodzących w życiu społecznym. Bardzo trafne jest pytanie Bronisława Sitka, potwierdzające tę tezę, zadane podczas rozważań o problemach bezpieczeństwa antycznego Rzymu: „Czy można zatem przenieść współczesne wyobrażenia o bezpieczeństwie do tamtego świata? Chodzi zwłaszcza o rodzaje tych zagrożeń oraz samo poczucie bezpieczeństwa. Wydaje się, że jest niemożliwe proste przeniesienie współczesnych koncepcji i wyobrażeń o bezpieczeństwie. Inne były bowiem potrzeby”¹¹.

⁸ Ibidem, s. 12.

⁹ *Strategia bezpieczeństwa wewnętrznego Unii Europejskiej. Dążąc do europejskiego modelu bezpieczeństwa*, Urząd Publikacji Unii Europejskiej, Luksemburg 2010, http://www.consilium.europa.eu/pl/documents-publications/publications/2010/pdf/qc3010313plc_pdf [dostęp 4.04.2017, s. 7].

¹⁰ Ibidem, s. 13-14.

¹¹ P. Majer, *W poszukiwaniu uniwersalnej definicji bezpieczeństwa wewnętrznego*, op. cit., s. 15.

Definiowanie bezpieczeństwa wewnętrznego nie może pomijać natury społecznej, związanej między innymi z zabezpieczeniem egzystencji, której zagrożenie powodowało wielokrotnie destabilizację bezpieczeństwa wewnętrznego. We wspomnianym Rzymie starano się zapewnić obywatelom „chleb i igrzyska”, ponieważ właśnie brak chleba powodował niedostatek, a tym samym możliwość naruszenia podstaw egzystencji, co budowało perspektywę naruszenia spokoju wewnętrznego. Podobnie było w czasach nam bliższych, to właśnie „brak chleba” w okresie PRL-u naruszał bezpieczeństwo wewnętrzne państwa. Analizując okres XX wieku, można odnaleźć bardzo wiele przykładów tego typu zachowań w innych krajach europejskich, a nawet w USA.

Próbując nadać definicji bezpieczeństwa wewnętrznego bardziej uniwersalny charakter, należy przyjąć, że jest to stan niezakłóconego funkcjonowania państwa, związany z jednej strony z bezpieczeństwem jego organów, a z drugiej ze stabilnością życia społecznego wynikającą z bezpieczeństwa osobistego i bezpieczeństwa egzystencji jego obywateli. Bezpieczeństwo osobiste wiąże się bezpośrednio z ochroną jednostki, natomiast bezpieczeństwo egzystencji oznacza odpowiedzialność państwa za jej byt, czego ignorowanie wielokrotnie prowadziło do konfliktów zarówno lokalnych, jak i o szerszym zasięgu¹².

Bezpieczeństwo wewnętrzne jest swego rodzaju fundamentem rozwoju gospodarczego państwa, podstawą, dzięki której możliwe jest wykorzystanie dorobku cywilizacyjnego, rozwój kultury czy też wdrażanie postępu technologicznego. Ważnym uzupełnieniem jest oczywiście bezpieczeństwo zewnętrzne, czyli międzynarodowe, określające z jednej strony sferę zapewnienia bezpieczeństwa poszczególnych państw, a z drugiej sposób funkcjonowania praktycznie całego systemu globalnego. Należy zauważyć, że bezpieczeństwo międzynarodowe nie jest sumą bezpieczeństwa poszczególnych państw, ponieważ obejmuje zarówno wartości związane z egzystencją pojedynczych państw, jak i wartości wspólne globalnego systemu bezpieczeństwa, do których należą między innymi stabilizacja, pokój, porządek międzynarodowy oraz współpraca w wielu różnych obszarach. Oznacza to, że bezpieczeństwo międzynarodowe to jednocześnie stan i proces, w którym państwa i społeczność międzynarodowa jako całość mogą swobodnie realizować przyjęte cele, bez zagrożenia zewnętrznego natury politycznej, militarnej lub gospodarczej, pamiętając, że zmienia się on dynamicznie wraz z rozwojem cywilizacji.

Analizując bezpieczeństwo wewnętrzne państw europejskich, należy poruszyć temat bezpieczeństwa społecznego, które dotyczy utrzymywania, w zadowalających warunkach rozwoju, tradycyjnych wzorców języka, kultury i tożsamości religijnej i narodowej oraz zwyczajów. Kraje europejskie, mimo że są krajami uznawanymi za rozwinięte, nie są wolne od zagrożeń o charakterze społecznym wywołanych przez analfabetyzm, dyskryminację, choroby, ubóstwo, przestępczość, narkotyki i terroryzm. Dlatego bezpieczeństwo społeczne musi obejmować działania prawne oraz organizacyjne realizowane przez podmioty rządowe, zarówno krajowe, jak i międzynarodowe,

¹² Ibidem, s. 16.

pozarządowe i jak najbardziej samych obywateli, których celem jest zapewnienie odpowiedniego poziomu życia pojedynczym jednostkom, rodzinom i grupom społecznym, ale również niedopuszczenie do ich marginalizacji i wykluczenia społecznego¹³.

Współcześnie bezpieczeństwo społeczne jest również określane jako społeczno-kulturowe i odznacza się najwyższym stopniem powiązania z jednostką i społeczeństwem spośród analizowanych i opisywanych sektorów związanych z bezpieczeństwem. Jest ono interpretowane przede wszystkim poprzez odwołanie do tożsamości zarówno grup społecznych, jak również pojedynczych ludzi. Można przyjąć, że tożsamość jest centralną, ale również instrumentalną wartością pokazującą specyfikę bezpieczeństwa społecznego, a także jego sektorowe granice. Należy podkreślić fakt, że granice są całkowicie umowne, a same sektory bezpieczeństwa nie są wydzielone, a tym bardziej wyizolowane, często posiadają część wspólną, co oznacza, że analizując je, należy być dość elastycznym. Przykładem bardzo praktycznym jest zjawisko bezrobocia, które można połączyć zarówno z bezpieczeństwem społecznym, jak i bezpieczeństwem ekonomicznym.

Problem tożsamości pojawił się w pierwszej połowie lat dziewięćdziesiątych XX wieku i był związany z: wydarzeniami tzw. „Jesieni Ludów”, która wyzwoliła konflikty w państwach wielonarodowych zakończone ich rozpadem, pokojowo w przypadku Czechosłowacji lub militarnie w Jugosławii; obawami przed coraz bardziej postępującą integracją państw członkowskich Unii Europejskiej, ale także, co najważniejsze, ze zmianami podmiotowymi w sferze bezpieczeństwa i powszechnie pojawiającymi się i akceptowanymi postulatami, by w większym stopniu uwzględniać interesy i problemy dotyczące zarówno człowieka, jak i grup społecznych¹⁴.

We współczesnych krajach europejskich należy wyróżnić dwa obszary bezpieczeństwa społecznego. Pierwszym z nich jest obszar kulturowy związany ze społecznościami lokalnymi lub narodami, które traktowane są jako całość i odnoszone do odmiennych kulturowo grup społecznych. Kultura i związane z nią relacje międzykulturowe mogą powodować podziały na tle religijnym lub rasowym, przez co zagrożona staje się spójność poszczególnych grup społecznych. Ta sfera jest aktualnie zagrożona w dużym zakresie ze względu na masową migrację z krajów odmiennych kulturowo, która może doprowadzić w wielu krajach do zmiany struktury społeczeństwa. Drugim jest obszar socjalny związany z ekonomicznymi aspektami funkcjonowania pojedynczych osób, które w efekcie będą miały wpływ na poziom identyfikacji ze społeczeństwem, czyli od pełnego uczestnictwa w życiu społecznym aż do marginalizacji i wykluczenia. Bezpieczeństwo socjalne wiąże się z możliwym brakiem typowo materialnych środków utrzymania, co skutkuje stworzeniem odpowiednich zabezpieczeń, tak aby w razie potrzeby można było liczyć nie tylko na pomoc rodziny czy instytucji dobroczynnych¹⁵.

¹³ M. Leszczyński, *Bezpieczeństwo społeczne a współczesne państwo*, Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy Jana Kochanowskiego, „Zeszyty Naukowe Akademii Marynarki Wojennej”, nr 2, 2011, s. 124.

¹⁴ M. Brzeziński, *Bezpieczeństwo społeczne z perspektywy bezpieczeństwa wewnętrznego*, „Zeszyty Naukowe WSOWL”, Wyższa Szkoła Oficerska Wojsk Lądowych, nr 3, 2013, s. 8.

¹⁵ R. Szarfenberg, *Bezpieczeństwo socjalne a wykluczenie społeczne*, referat wygłoszony na konferencji *Bezpieczeństwo socjalne w Ustroniu* 2003, <http://rszarf.ips.uw.edu.pl/pdf/refustronie.pdf> [dostęp: 30.04.2017].

Współcześnie bezpieczeństwo jest nie tylko materią państwową, ale raczej przez państwo przefiltrowywaną i w jego kontekście ujmowaną, jednak tego typu punkt widzenia powoli odchodzi w przeszłość na rzecz nowego podejścia, w którym na pierwszym miejscu jest umiejscowiony człowiek i jego problemy indywidualne. Pojawia się pytanie, czy jest umiejscowiony przed państwem, czy raczej na równi, ale można z całą pewnością stwierdzić, że kwestie społeczne nabierają nowego znaczenia w rozważaniach na temat bezpieczeństwa. Przykładem może być Finlandia, kraj europejski, w którym bezpieczeństwo wewnętrzne jest związane ze stanem funkcjonowania społeczeństwa, a wśród zagrożeń wskazywane są zagadnienia właśnie z obszaru socjalnego i kulturowego. Kraj ten posiada bogate doświadczenia w zakresie przeorientowania sposobu myślenia o bezpieczeństwie wewnętrznym, a opinie i wnioski pojawiające się we wspomnianych dokumentach nie są wynikiem prac lub publikacji pojedynczych autorów, program Safety First zastąpił wcześniejszy Program Bezpieczeństwa Wewnętrznego z 2004 roku, a w pracach nad nim uczestniczyło prawie dwustu ekspertów z ministerstw, rządowych biur i agencji, organizacji pozarządowych, sektora prywatnego, instytucji badawczych oraz Stowarzyszenia Fińskich Władz Lokalnych i Regionalnych.

Zgodnie z definicją pojawiającą się w Programie, bezpieczeństwo wewnętrzne oznacza stan społeczeństwa, w którym każdy może korzystać z gwarantowanych przez państwo praw i wolności, ale również żyć w bezpiecznym społeczeństwie bez strachu lub niepewności przed przestępczością, sytuacjami nadzwyczajnymi, wypadkami, a także nowymi zjawiskami i zmianami zachodzącymi w fińskim społeczeństwie lub globalizującym się świecie. Podkreślono również, że odpowiedni poziom tak definiowanego bezpieczeństwa wewnętrznego jest zależny od wielu czynników związanych z bezpieczeństwem w domu, w miejscu zamieszkiwania oraz w pracy; od sprawnie funkcjonującego systemu usług podstawowych; odpowiednio zaprojektowanego systemu transportowego; dostępności pierwszej pomocy, kiedy jest ona niezbędna, oraz od pewności, że sprawcy przestępstw będą pociągnięci do odpowiedzialności. Podobnie w *Strategii bezpieczeństwa dla społeczeństwa bezpieczeństwa wewnętrznego* zdefiniowano jako stan funkcjonowania społeczeństwa, w którym system sądowniczy gwarantuje wszystkim prawa i wolności oraz w którym ludzie nie czują strachu przed przestępczością lub zakłóceniami, jak również niepokoju przed wydarzeniami i zmianami zachodzącymi w fińskim społeczeństwie lub w coraz bardziej umiędzynarodowionym świecie¹⁶.

Kiedy rozpatrujemy zagadnienia bezpiecznego funkcjonowania społeczeństwa, pojawia się bardzo ważny obszar w postaci bezpieczeństwa ekonomicznego. Wiek XXI wyznacza nowe zadania dla tego obszaru działalności państwa, co jest efektem kilku ważnych faktów, które wpłynęły na ekonomię globalną. Już pod koniec XX wieku kryzysy ekonomiczne spowodowały rozpad wielkich systemów polityczno-militarnych, 2008 rok przyniósł światowy kryzys finansowy, w wyniku

¹⁶ M. Brzeziński, *Bezpieczeństwo społeczne z perspektywy bezpieczeństwa wewnętrznego*, op. cit., nr 3, 2013, s. 11-12.

którego duże banki utraciły płynność, a w wielu krajach gospodarki przestały prawidłowo funkcjonować, negatywne skutki spowodowały również zjawiska naturalne, chociażby potężne trzęsienie ziemi w Japonii w marcu 2011 roku. Również w tym przypadku pojawia się wiele definicji, ale najtrafniejsza wydaje mi się ta sformułowana przez Zenona Stachowiaka: „Bezpieczeństwo ekonomiczne państwa to taki stan rozwoju krajowego systemu gospodarczego, który zapewnia wysoką sprawność jego funkcjonowania – poprzez należyte wykorzystanie wewnętrznych czynników rozwoju – oraz zdolność do skutecznego przeciwstawienia się zewnętrznym naciskom mogącym doprowadzić do zaburzeń rozwojowych”¹⁷.

Zapewnienie bezpieczeństwa ekonomicznego we współczesnej Europie jest związane w bardzo dużej mierze z polityką Unii Europejskiej. Charakterystyki i opisu zagrożeń dokonała Beata Jagiełło, dzieląc je na pięć obszarów. Pierwszym z nich jest „bunt wykluczonych” wynikający z pojawiających się coraz częściej postaw skrajnych, w wielu przypadkach fundamentalistycznych, wyrażanych również w formach agresywnych, czego skrajnym przykładem są ataki terrorystyczne w poszczególnych obszarach świata. Powodem są różnice kulturowe, ale również pogłębiający się brak zaufania między zamożnymi społeczeństwami Północy a biednymi, cierpiącymi niedostatek społeczeństwami Południa¹⁸. Drugim zagrożeniem jest „bunt biednych” wynikający bezpośrednio z rosnących różnic dochodowych między biednymi i bogatymi w skali globalnej. Szybki rozwój środków komunikacji powoduje, że dysproporcje te są coraz bardziej widoczne dla tych, dla których dostęp do dobrobytu jest utrudniony. Do pozostałych zagrożeń można zaliczyć „kryzys państwa”, którego efektem mogą być zdarzenia polityczne prowadzące w skrajnych przypadkach nawet do rozpadu państwa (dotyczy to przede wszystkim krajów uboższych, jednak konsekwencje mogą być ponadregionalne), „zagrożenie środowiska naturalnego” oraz „terroryzm międzynarodowy”¹⁹.

Przeciwdziałanie powyższym zagrożeniom realizowane jest metodą miękkiego bezpieczeństwa w postaci programów współpracy i projektów rozwojowych, pomocy finansowej oraz znoszenia barier w handlu. Celem utworzonej agendy polityki zagranicznej UE pod nazwą „kooperatywne globalne zarządzanie” jest podjęcie działań, dzięki którym proces globalizacji będzie mógł być bardziej otwarty i przyjazny przede wszystkim dla państw biednych. Rozwój współpracy gospodarczej między UE a innymi organizacjami regionalnymi przede wszystkim w sferze gospodarki uznaje się za jeden z podstawowych instrumentów, dzięki którym ulegnie zmniejszeniu napięcie i zostaną wyeliminowane lub w niektórych przypadkach osłabione czynniki będące przyczyną powstawania zagrożeń.

Mimo ciągłych przemian społecznych oraz związanych z nimi zagrożeń, to państwo pozostaje centralną kategorią, wokół której koncentruje się rozumienie

¹⁷ Z. Stachowiak, B. Stachowiak, *Kontrowersje i dylematy rozwiązania problemu bezpieczeństwa ekonomicznego w Polsce*, „Zeszyty Naukowe AON”, nr 3, 2014, s. 193.

¹⁸ B. Jagiełło, *Unia Europejska wobec wyzwań dla bezpieczeństwa europejskiego i jego zagrożeń*, [w:] K. Żukrowska, M. Grącik (red.), *Bezpieczeństwo międzynarodowe. Teoria i praktyka*, Wyd. SGH, Warszawa 2006, s. 263.

¹⁹ Ibidem, s. 266.

bezpieczeństwa – pomimo wspomnianych wcześniej stopniowo zachodzących w tej materii zmian. Jest to związane oczywiście z doświadczeniami historycznymi i wciąż dominującym przekonaniem, że to właśnie władza państwowa jest gwarantem bezpieczeństwa. W naukach społecznych przyjmuje się, że bezpieczeństwo państwa i bezpieczeństwo narodowe to pojęcia, które można stosować w sposób zamienny. Doskonałym przykładem może być polski system prawny, w którym w konstytucji bezpieczeństwo jest traktowane jako bezpieczeństwo państwa w sensie Rzeczypospolitej Polskiej, a innym razem wspomina się o bezpieczeństwie narodowym poprzez ustanowienie Rady Bezpieczeństwa Narodowego²⁰.

Postawienie znaku równości jest jednak nie do końca możliwe. Przyjmując definicję państwa jako zespołu trzech elementów, tj. określonego terytorium zamieszanego przez pewną grupę ludzi, nad którą sprawowana jest suwerenna władza, należy pamiętać o nadrzędnym charakterze występującego tu elementu społecznego. Określony naród bez niepodległego terytorium i suwerennej władzy jest w stanie, prawdopodobnie z pewnymi problemami, ale jednak przetrwać, natomiast istnienie państwa i jego władz bez społeczeństwa nie jest możliwe, co oznacza, że bezpieczeństwo państwa jest swego rodzaju składową bezpieczeństwa narodowego. Współzależność między bezpieczeństwem narodowym a bezpieczeństwem państwa przedstawił Waldemar Kitler:

<div> <div>BEZPIECZEŃSTWO NARODOWE</div> <div>BEZPIECZEŃSTWO PAŃSTWA</div> </div>	POTRZEBY PAŃSTWA		
	<i>terytorium</i>	<i>ludność</i>	<i>władza</i>
	<i>Zachowanie terytorium państwa</i>	<i>Przetrwanie narodu, tożsamość państwowa</i>	<i>Zachowanie suwerennej władzy</i>
	Ład wewnętrzny, porządek prawny		
	POTRZEBY JEDNOSTKI I GRUP SPOŁECZNYCH <i>historycznie, czasowo, sytuacyjnie, przedmiotowo i podmiotowo zmienne</i> Styl i jakość życia Perspektywy rozwoju Prawa i swobody obywatelskie Rozwój społeczno-gospodarczy Bezpieczne środowisko naturalne Minimalizacja zagrożeń życia, zdrowia i mienia inne		

Źródło: W. Kitler, *Bezpieczeństwo narodowe RP. Podstawowe kategorie, uwarunkowania, system*, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2011, s. 93

²⁰ S. Koziej, *Wstęp do teorii i historii bezpieczeństwa* (skrypt internetowy), Warszawa 2010, s. 2.

Bezpieczeństwo narodowe i bezpieczeństwo państwa

Wiadomo jednak, że organizacja państwowa jest najdoskonalszą formą zapewnienia bezpieczeństwa zarówno jednostek, jak i grup społecznych, dlatego też zagwarantowanie jej bezpieczeństwa pośrednio wpływa na ochronę i obronę narodu czy też społeczeństwa. Przyjmując jako podstawę państwa europejskie, czyli państwa o ugruntowanej w większości demokracji, można uznać, że istnieje współzależność pomiędzy bezpieczeństwem państwa a bezpieczeństwem narodowym, ponieważ siła i bezpieczeństwo państwa są oparte na zaangażowaniu jego obywateli, dając jednocześnie możliwość realizacji ich interesów i potrzeb. W przypadku państw europejskich można współcześnie uznać, że oba pojęcia są jednak tożsame i można je stosować wymiennie.

Definicja bezpieczeństwa państwa jest również trudna do przedstawienia i dlatego wielu autorów podaje ją we własnej interpretacji. Dość prostą definicję przedstawia Bogumił Szmulik, uznając, że jest to „taki układ okoliczności, który sprawia, że państwo nie będzie przedmiotem żadnego ataku, a przynajmniej, że atak skierowany przeciwko niemu nie będzie miał żadnej szansy powodzenia. Gwarancjami bezpieczeństwa (...) są posiadane przez państwo siły zbrojne oraz (...) możliwość otrzymania pomocy ze strony innych państw”²¹.

Bezpieczeństwo państwowe (narodowe) przedstawiane jest często jako brak zagrożenia narodowych wartości lub jako prawdopodobieństwo przetrwania (zachowania) państwowości narodowej. Silnie akcentuje ono kwestię woli przetrwania, a więc: zachowanie własnej egzystencji i tożsamości, integralności terytorialnej, suwerenności politycznej, militarnej i społeczno-gospodarczej oraz dążenie państwa do wzrostu swojej potęgi przez rozwój wewnętrzny lub ekspansję zewnętrzną²².

Waldemar Kitler definiuje pojęcie bezpieczeństwa narodowego jako najważniejszą wartość, potrzebę narodową oraz priorytetowy cel działania państwa, jednostek i grup społecznych, a jednocześnie proces obejmujący różnorodne środki gwarantujące trwałość, wolność od zakłóceń bytu i rozwój narodowy, ochronę i obronę państwa jako instytucji politycznej oraz ochronę jednostek i całego społeczeństwa, ich dóbr i środowiska naturalnego przed zagrożeniami, które w znaczący sposób ograniczają jego funkcjonowanie lub godzą w wartości podlegające szczególnej ochronie²³.

Wydaje mi się, że jednak najbardziej trafna jest definicja opracowana przez zespół pracowników m.in. ze Sztabu Generalnego Wojska Polskiego, Akademii Marynarki Wojennej i Akademii Obrony Narodowej i oznacza „stan odznaczający się brakiem obiektywnie istniejących zagrożeń i subiektywnych obaw oraz zgodnym dążeniem i działaniem społeczności międzynarodowej na rzecz ochrony określonych wartości państwowych i pozapaństwowych (społecznych) za pomocą

²¹ B. Szmulik, *Zagadnienia ogólne*, [w:] M. Paździor, B. Szmulik (red.), *Instytucje bezpieczeństwa narodowego*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2012, s. 4.

²² M. Cabaj, *Zarządzanie kryzysowe – integralna część bezpieczeństwa narodowego*, „Studia z Zakresu Prawa, Administracji i Zarządzania”, tom 6, Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, Bydgoszcz 2014, s. 102.

²³ W. Kitler, *Bezpieczeństwo narodowe RP. Podstawowe kategorie, uwarunkowania, system*, op. cit., s. 25.

norm, instytucji i instrumentów zapewniających pokojowe rozstrzygnięcie sporów oraz tworzenie gospodarczych, społecznych, ekologicznych i innych przesłanek dynamicznej stabilności i eliminowania zagrożeń. Bezpieczeństwo narodowe to jedna z podstawowych dziedzin funkcjonowania (aktywności) państwa, mająca zapewnić możliwości przetrwania, ale przede wszystkim rozwój i swobodę realizacji interesów narodowych w konkretnym środowisku (warunkach) bezpieczeństwa, poprzez podejmowanie wyzwań, wykorzystywanie szans, redukcja ryzyka oraz przeciwdziałanie wszelkiego rodzaju zagrożeniom dla jego interesów²⁴.

Można przyjąć, że w znaczeniu funkcjonalnym bezpieczeństwo narodowe jest swego rodzaju misją narodową danego społeczeństwa wraz z odpowiednimi organami państwa, której celem jest ochrona oraz obrona wartości i interesów narodowych przed realnymi i możliwymi zagrożeniami, ale również podejmowanie działań na rzecz tworzenia odpowiednich warunków dla swobodnego rozwoju i sprostania wyzwaniom, jakie może przynieść rozwój cywilizacyjny.

Wśród społeczeństw demokratycznych jednym z kluczowych problemów bezpieczeństwa narodowego staje się indywidualizacja bezpieczeństwa, czego efektem jest subiektywna ocena bezpieczeństwa przez pryzmat interesów jednostki, ale również osłabienie tożsamości i solidarności narodowej. Jednostki w demokratycznych społeczeństwach mają tendencję do kreowania własnego obrazu bezpieczeństwa na podstawie postrzeganych wyzwań i zagrożeń, co jest dla nich wyraźnym znakiem wolności i suwerenności. Należy jednak pamiętać, że wspomniana suwerenność powinna uwzględniać świadomość jednostki jako istoty politycznej, a tym samym odpowiedzialność za określoną rzeczywistość²⁵. Wynika z tego, że celem państwa jest zapewnienie bezpieczeństwa obywatelom zamieszkałym na jego terytorium, a z drugiej strony w ich bezpośrednim interesie jest podejmowanie wspólnych działań na rzecz budowy odpowiednio silnych struktur państwa, które będą w stanie jak najlepiej ten cel realizować.

Ważnym elementem bezpieczeństwa narodowego jest bezpieczeństwo zewnętrzne, dotyczące zjawisk zachodzących w szeroko rozumianym obszarze międzynarodowym i oznaczające chęć bycia bezpiecznym na wypadek ewentualnej agresji. Celem działania w tej sferze jest osiągnięcie pewności, że agresja z zewnątrz nie nastąpi, a w razie gdyby jednak do tego doszło, pojawi się odpowiednia pomoc ze strony państw sojuszników. Istota bezpieczeństwa zewnętrznego tak naprawdę sprowadza się głównie do polityczno-militarnych gwarancji dla państwa, dzięki którym nie stanie się obiektem napaści zbrojnej lub presji politycznej lub gospodarczej. W tej sytuacji najważniejsza staje się dobra i klarowna polityka zagraniczna państwa na arenie międzynarodowej, której efektem będą między innymi sojusze zawarte z innymi państwami²⁶.

²⁴ Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego, Wydział Strategiczno-Obronny, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2008.

²⁵ S. Zalewski, *Bezpieczeństwo polityczne państwa. Studium funkcjonalności instytucji*, Akademia Podlaska, Siedlce 2010, s. 106-108.

²⁶ W. Pokruszyński, *Teoretyczne aspekty bezpieczeństwa*, op. cit., s. 13-14.

Wraz z postępującą globalizacją życia społecznego, ale również politycznego, pojawiły się zagrożenia globalne w postaci terroryzmu, kryzysów gospodarczych, czy też zmian klimatycznych. Oznacza to, że problematyka bezpieczeństwa zewnętrznego stała się zagadnieniem międzynarodowym, a tym samym przedmiotem działań dyplomatycznych i militarnych. W ujęciu globalnym są one podejmowane przez supermocarstwa, Pakt Północnoatlantycki, a także ONZ i wiele innych organizacji o zasięgu międzynarodowym.

Również dla krajów Starego Kontynentu działających na rzecz dalszej integracji europejskiej priorytetem staje się zapewnienie bezpieczeństwa w wymiarze regionalnym i opiera się ono na odpowiedniej współpracy wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych poszczególnych państw członkowskich. W ramach traktatu z Maastricht utworzono III filar obejmujący zagadnienia bezpieczeństwa wewnętrznego państw Unii Europejskiej, pod pierwotną nazwą: *Współpraca w zakresie wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych (Justice and Home Affairs, JHA)*, czego efektem jest *Strategia bezpieczeństwa wewnętrznego Unii Europejskiej*, która:

- wskazuje wspólne zagrożenia i wyzwania powodujące, że rośnie znaczenie współpracy państw członkowskich i instytucji UE pozwalającej zmierzyć się z nowymi wyzwaniami, które przerastają potencjał krajowy, dwustronny czy regionalny;
- całościowo i przejrzyście wyznacza wspólną unijną politykę bezpieczeństwa wewnętrznego i zasady jej przyświecające;
- określa europejski model bezpieczeństwa obejmujący wspólne narzędzia oraz wymagający, by: uwzględniać wzajemne zależności między bezpieczeństwem, wolnością a prywatnością, ugruntowywać współpracę i solidarność między państwami członkowskimi, angażować wszystkie instytucje UE, odnosić się do przyczyn braku bezpieczeństwa (a nie tylko do skutków), zoptymalizować zapobieganie wypadkom i ich uprzedzanie, angażować w miarę potrzeb wszystkie sektory (polityczny, gospodarczy, socjalny), mające do spełnienia zadanie pod względem ochrony, oraz uwzględniać rosnącą zależność między bezpieczeństwem wewnętrznym a zewnętrznym²⁷.

Bezpieczeństwo polityczne a kategorie dodatkowe

W ramach szeroko rozumianego pojęcia bezpieczeństwa narodowego wyróżnia się szereg rodzajów bezpieczeństwa, ale jest wśród nich bardzo ważne współcześnie bezpieczeństwo polityczne. W państwach europejskich zapewnienie bezpieczeństwa wewnętrznego przyjmowane jest jako podstawowe zadanie państwa, pierwotne w stosunku do jego funkcji zewnętrznej, co oznacza w praktyce, że pozycja międzynarodowa jest uzależniona od potencjału bezpieczeństwa danego państwa. Pojęcie bezpieczeństwa politycznego może zostać określone ogólnie jako możliwość

²⁷ *Strategia bezpieczeństwa wewnętrznego Unii Europejskiej. Dążąc do europejskiego modelu bezpieczeństwa*, op. cit., s. 8.

dość swobodnego kształtowania przez państwo swojej polityki wewnętrznej i zewnętrznej w zakresie systemu zarówno politycznego, jak i społecznego, gospodarczego czy też kulturalnego, z jednoczesnym zachowaniem odrębności narodowej. Można więc przyjąć, że bezpieczeństwo polityczne jest związane z niezależnymi decyzjami podejmowanymi przez władzę odnośnie do najważniejszych obszarów życia społecznego w danym państwie.

Bolesław Balcerowicz widzi bezpieczeństwo polityczne w wymiarze narodowym jako „kompleks problemów związanych ze stabilnością państwa i jego ustroju, w którym mieszczą się m.in. efektywność struktur państwa, jakość systemu politycznego itd.”²⁸, natomiast Ryszard Olszewski, definiując bezpieczeństwo polityczne, wskazuje na wartości chronione państwa, wymienia między innymi: suwerenność, integralność terytorialną, zdolność prawną (prawnomiędzynarodową) państwa, porządek konstytucyjny (prawny), jakość władzy i dyplomacji, legitymizację władzy, prawa człowieka, samorządność społeczną, zgodność interesów jednostek, grup społecznych i państwa²⁹. Witold Pokruszyński rozpatruje bezpieczeństwo polityczne państwa w aspekcie władzy, przedstawiając je jako wspólne działanie – ukierunkowane na osiągnięcie społecznie akceptowanych celów, zorganizowane według przyjętych reguł działania w relacjach wewnętrznych i zewnętrznych, ściśle współdziałanie władzy z innymi państwami w ramach sojuszu i organizacji międzynarodowych³⁰.

Wydaje mi się, że bardzo trafną definicję bezpieczeństwa politycznego podaje Sławomir Zalewski, który uważa, że oznacza ona „stabilność systemu politycznego, wyrażającą interesy podstawowych grup społecznych i zapewniającą społeczno-polityczną stabilność społeczeństwa, przy nieobecności społecznych i politycznych konfliktów. Z punktu widzenia zewnętrznych warunków istnienia społeczeństwa polityczne bezpieczeństwo oznacza zdolność organów władzy państwowej do dbania o podstawowe interesy kraju na arenie międzynarodowej, zapewniania ich całościowego ujęcia i suwerenności, aktywny udział w stosunkach międzynarodowych. Bezpieczeństwo polityczne powinno być rozpatrywane łącznie w aspekcie wewnętrznym i zewnętrznym, z uwzględnieniem wzajemnych powiązań”³¹.

Interesujące są opracowania politologów rosyjskich, którzy uważają, że bezpieczeństwo polityczne powinno być traktowane jako zachowanie istniejącego porządku konstytucyjnego, politycznej i społecznej stabilności, spójne popieranie demokratycznych wartości oraz jako odrzucenie przemocy do celów politycznych. Tego typu podejście jest bardzo niejednoznaczne i wyraźnie koncentruje uwagę na wewnętrznym funkcjonowaniu państwa. Literatura rosyjska w tym temacie w dużej mierze opiera się na dokumentach rządowych, określając bezpieczeństwo polityczne

²⁸ B. Balcerowicz, *Bezpieczeństwo polityczne Rzeczypospolitej Polskiej*, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2004, s. 15.

²⁹ R. Olszewski, *Bezpieczeństwo współczesnego świata*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2005, s. 83.

³⁰ W. Pokruszyński, *Teoretyczne aspekty bezpieczeństwa*, op. cit., s. 157.

³¹ S. Zalewski, *Strategia jako instrument bezpieczeństwa politycznego państwa*, „Doctrina. Studia Społeczno-Polityczne”, Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach, nr 6, 2009, s. 31-32.

jako „całokształt zjawisk związanych z ujawnianiem, uprzedzaniem i usuwaniem tych czynników, które mogą wyrządzić szkodę politycznym interesom kraju, narodu, społeczeństwa, obywateli, uwarunkować polityczny regres i nawet polityczną zagładę państwa, a także zamienić władzę i politykę z twórczo-konstrukcyjnej w siłę destrukcyjną, źródło nieszczęść ludzi i kraju”. Oznacza to koncentrowanie się na sferze instytucjonalnej związanej z działaniami organów powoływanych przez państwo do ochrony jego interesów politycznych w wewnętrznym i zewnętrznym wymiarze³².

Bezpieczeństwo polityczne również musi być rozpatrywane w dwóch wspomnianych wielokrotnie obszarach, czyli zewnętrznym i wewnętrznym. Oczywiście dużo szerszy będzie ten pierwszy ze względu na fakt, że obejmuje relacje pomiędzy podmiotami stosunków międzynarodowych, które kształtowane są w oparciu o siłę i pozycję poszczególnych państw. Pojawiający się tutaj problem zapewnienia bezpieczeństwa politycznego podmiotu wiąże się przede wszystkim z zapewnieniem bezpieczeństwa między innymi w postaci zachowania suwerenności, ale również z dążeniem do ustanowienia prawa międzynarodowego, które będzie miało możliwość zagwarantować pokojowe stosunki między krajami. W obszarze wewnętrznym bezpieczeństwo polityczne będzie rozumiane przede wszystkim jako polityczna organizacja danego społeczeństwa. Ważnym elementem będzie również zapewnienie ochrony systemu politycznego w sensie działalności jego instytucji oraz podmiotów działających na rzecz zdobycia lub też utrzymania władzy, a także utrzymanie porządku konstytucyjnego, czyli odpowiednich norm prawnych regulujących relacje między organami państwa a jego obywatelami, co współcześnie wydaje się być szczególnie ważne.

Rozwój Internetu, który jako sieć błyskawicznie obejmuje coraz szersze obszary naszego życia, powstanie portali społecznościowych, ale również wykorzystywanie globalnej sieci do przesyłania informacji zarówno prywatnych, jak i przemysłowych czy też militarnych powoduje, że bardzo ważne staje się pojęcie bezpieczeństwa informacyjnego będącego składową częścią bezpieczeństwa narodowego. XXI wiek został słusznie nazwany wiekiem informacji, ponieważ zapotrzebowanie na wszelkiego rodzaju informacje staje się jednym z najważniejszych celów działalności różnego rodzaju firm, organów i struktur, zarówno w sferze cywilnej, jak i oczywiście militarnej. Powoduje to, że aktualnie informacja jest traktowana jako zasób strategiczny, co oznacza, że informacja i technologie związane z jej pozyskaniem lub przekazem powinny zostać włączone w proces decyzyjny. Uzyskiwana w tym zakresie przewaga oznacza gwarancję, a niektórzy uważają, że jest warunkiem bezpiecznej egzystencji – od pojedynczego człowieka poprzez instytucje aż do państwa czy nawet koalicji³³.

Definicja bezpieczeństwa informacyjnego jest również trudna do określenia i wielu autorów prezentuje ją inaczej. Liderman określa je jako „uzasadnione zaufanie

³² Ibidem.

³³ G. Nowacki, *Znaczenie informacji w obszarze bezpieczeństwa narodowego*, „Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy”, Uniwersytet Rzeszowski, nr 36, 2013, s. 122.

podmiotu do jakości i dostępności pozyskiwanej i wykorzystywanej informacji, pojęcie bezpieczeństwa informacyjnego dotyczy zatem podmiotu (człowieka, organizacji), który może być zagrożony utratą zasobów informacyjnych albo otrzymaniem informacji o nieodpowiedniej jakości³⁴.

Dużo szerszą definicję bezpieczeństwa informacyjnego przedstawili Eugeniusz Nowak i Maciej Nowak, którzy uważają, że bezpieczeństwo informacyjne to stan warunków zewnętrznych i wewnętrznych dopuszczających, aby państwo swobodnie rozwijało swoje społeczeństwo informacyjne, zaś za warunki osiągnięcia bezpieczeństwa informacyjnego przywołani autorzy przyjmują:

- niezagrożone strategiczne zasoby państwa;
- decyzje organów władzy podjęte na podstawie wiarygodnych, istotnych informacji;
- niezakłócony przepływ informacji pomiędzy organami państwa;
- niezakłócone funkcjonowanie sieci teleinformatycznych tworzących krytyczną infrastrukturę teleinformatyczną państwa;
- zagwarantowaną przez państwo ochronę informacji niejawnych i danych osobowych obywateli;
- zasadę, że prawo do prywatności obywateli jest nienaruszane przez instytucje publiczne;
- swobodny dostęp obywateli do informacji publicznej.

Można więc przyjąć, że bezpieczeństwo informacyjne staje się gwarancją bezpieczeństwa militarnego, finansowego oraz gospodarczego zarówno pojedynczego państwa, jak i w szerszym rozumieniu, czyli na arenie międzynarodowej³⁵.

Zagrożenie bezpieczeństwa informacyjnego jest definiowane w bardzo wielu obszarach, jednak szczególnie wyraźnie widać je w obszarze zagrożeń technologicznych. Wiadomo, że to systemy informatyczne przetwarzają dane, jednak to człowiek bogaty w odpowiednią wiedzę stwarza potencjalne zagrożenie dla bezpieczeństwa informacyjnego³⁶. Realizacja polityki bezpieczeństwa informacji polega przede wszystkim na działaniach związanych z fizyczną ochroną dostępu do informacji, ale również na konsekwentnym zwiększaniu świadomości użytkowników co do wartości posiadanych zasobów informacyjnych. Świadomość zagrożeń bezpieczeństwa informacyjnego musi zostać zbudowana u wszystkich pracowników na odpowiednim poziomie, ale należy pamiętać również o kadrze zarządzającej, której zadaniem jest wdrożenie i przestrzeganie zasad określonych w polityce bezpieczeństwa informacji. Odpowiednie przestrzeganie procedur wraz z zachowaniem właściwej czujności jest olbrzymim wsparciem nawet dla najbardziej zaawansowanych technologii ochrony informacji.

³⁴ K. Liderman, *Bezpieczeństwo informacyjne*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2012, s. 22.

³⁵ L. Więcaszek-Kuczyńska, *Zagrożenia bezpieczeństwa informacyjnego*, „Obronność. Zeszyty Naukowe”, nr 2, 2014, s. 213-214.

³⁶ P. Potejko, *Bezpieczeństwo informacyjne*, [w:] A. Materska-Sosnowska, K.A. Wojtaszczyk (red.), *Bezpieczeństwo państwa. Wybrane problemy*, Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2009.

To właśnie postęp techniczny i tani dostęp do rynku technologicznego spowodował, że to zagrożenie stało się jak najbardziej realne i coraz częściej dowiadujemy się o kolejnych incydentach. Niezbędne do działania komputery osobiste wraz z odpowiednim oprogramowaniem są dostępne na całym świecie i w dowolnym momencie. Wspomniane oprogramowanie jest cały czas rozwijane, co stanowi poważne zagrożenie, ponieważ kraje objęte embargiem na dostawy broni mogą przeznaczać gigantyczne środki właśnie na ten obszar. Potencjalny atak na systemy informacyjne może obezwładnić czy wręcz zniszczyć istotne elementy infrastruktury zarówno cywilnej, jak i wojskowej, przy jednoczesnym zachowaniu daleko idącej anonimowości. Państwo zaatakowane w ten sposób może mieć poważny problem z jednoznacznym wskazaniem agresora.

Zakończenie. Strategia bezpieczeństwa

Kształtowanie bezpieczeństwa we wszystkich jego obszarach jest zadaniem odpowiednio dobranej strategii i poprzez tę strategię jest realizowane. Strategia bezpieczeństwa to zarówno teoria, jak i praktyka kierowania sprawami bezpieczeństwa danego podmiotu przez indywidualnego lub zbiorowego naczelnego decydenta. To on ustala cele bezpieczeństwa i co może ważniejsze, sposoby ich osiągnięcia. Termin „strategia” wywodzi się od greckiego słowa *strategos*, którym określano najwyższego, naczelnego dowódcę wojskowego odpowiedzialnego za przygotowanie i przeprowadzenie wojny.

Dzieło Carla von Clausewitza *O wojnie* z 1832 roku stało się momentem zwrotnym w rozumieniu słowa strategia. Wcześniej oznaczało ono sztukę wojenną, a konkretnie umiejętność wykorzystania sił zbrojnych do osiągnięcia zwycięstwa w wojnie, co powodowało, że nie dostrzegano związków między strategią a polityką. Zdefiniowanie przez Clausewitza wojny jako „dalszego ciągu stosunków politycznych, przeprowadzaniem ich innymi środkami”³⁷ zwróciło uwagę teoretyków na związek strategii i polityki.

Ugruntowało się wówczas przekonanie, że strategia, by przyczynić się do realizacji celów wygenerowanych przez politykę, nie może być utożsamiana jedynie ze sposobem rozdziału i użycia wyłącznie środków wojennych, ale oprócz nich powinien zostać wykorzystany cały dostępny arsenał środków niemilitarnych. Ponieważ z czasem osiąganie celów politycznych powodowało konieczność uciekania się do coraz nowszych instrumentów działania, strategii zaczęto nadawać coraz szerszy i bardziej uniwersalny charakter. Przyjęto, że dla osiągnięcia politycznego celu, rola przyjętej strategii powinna polegać przede wszystkim na koordynowaniu i kierowaniu wszystkimi zasobami narodu czy też państwa oraz sprzęgać wszystkie dziedziny krajowe³⁸. Na początku XX wieku pojęcie strategii zostało poszerzone

³⁷ Carl von Clausewitz, *O wojnie*, Gliwice 2013, s. 28.

³⁸ A. Brzozowski, M. Kozub, R. Niedźwiedzki, *Wprowadzenie do strategii bezpieczeństwa*, Społeczna Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości i Zarządzania w Łodzi, Łódź 2010, s. 60-62.

i pojawiło się określenie strategia wojenna, a już w drugiej połowie XX wieku pojawił się termin strategia obronna czy też obronności. Na przełomie XX i XXI wieku powstało pojęcie strategii bezpieczeństwa narodowego i międzynarodowego³⁹.

Zależnie od przyjętego kryterium można naszkicować następującą typologię strategii bezpieczeństwa – według:

- koncepcji – zapobiegania i reagowania;
- roli – deklaratywna, rzeczywista (realna) i idealna (teoretyczna);
- procedur konfrontacji – działań kolejnych (sekwencyjnych) i działań jednoczesnych;
- metod prowadzących do zwycięstwa, pokonania (rozbicia w walce, bitwie), wyczerpania (pozasiłowego, pośredniego, długotrwałego) i zniszczenia (zwycięstwa totalnego, zlikwidowania przeciwnika);
- sfer aktywności i środków strategicznych – dyplomatyczna, ekonomiczna, informacyjna, militarna itp.;
- zasięgu – całościowa (totalna) i na obszarze konkretnego konfliktu (np. na teatrze działań wojennych);
- wg treści – operacyjna (strategia działania) i preparacyjno-transformacyjna (przygotowania)⁴⁰.

W nowoczesnych opracowaniach na temat zagadnień bezpieczeństwa pojawia się również pojęcie kultury strategicznej, które stworzył Jack Snyder w 1977 roku, analizując radziecką doktrynę nuklearną. Przyjął, że specyficzna dla danego podmiotu kultura strategiczna, dostosowana do konkretnych problemów bezpieczeństwa, jest manifestacją opinii publicznej przejawiającą się w odpowiednim sposobie myślenia strategicznego. Snyder uważał, że „zbiór sądów ogólnych, postaw i wzorców zachowań związanych ze strategią nuklearną osiągnął stan względnej trwałości, właściwej raczej sferze kultury niż czystej polityki”⁴¹.

Wśród źródeł kultury strategicznej bardzo ważne są warunki geograficzne, ponieważ determinują wybór takich lub innych rozwiązań strategicznych przez poszczególne państwa. Ze sferą geografii są związane kwestie granic terytorialnych, w większości przypadków ustalonych oczywiście pokojowo, jednak czasami będących wynikiem konfliktu i nadal spornych. Państwa graniczące z wieloma sąsiadami muszą być przygotowane na różnego rodzaju problemy związane z bezpieczeństwem pojawiające się na każdym z odcinków granic, a różnorodność zagrożeń wpływa na kulturę strategiczną. Doskonałym przykładem jest Izrael, którego położenie geograficzne tłumaczy ambicje uzyskania przez ten kraj broni jądrowej. Podstawowym elementem strategii w XXI wieku wydaje się być zapewnienie krajowi dostępu do zasobów zapewniających jego przetrwanie, dlatego też w sytuacji

³⁹ S. Koziej, *Bezpieczeństwo: istota, podstawowe kategorie i historyczna ewolucja*, „Bezpieczeństwo Narodowe”, II – 2011/18, BBN, s. 21-22.

⁴⁰ Ibidem, s. 24.

⁴¹ J. Baylis, J. Wirtz, C. Cray, E. Cohen, *Strategia we współczesnym świecie. Wprowadzenie do studiów strategicznych*, Uniwersytet Jagielloński, Kraków 2009, s. 91.

szybko postępujących zmian na mapie terytorialnej czynniki geograficzne nadal są ważnym elementem uwzględnianym przy tworzeniu strategii bezpieczeństwa⁴².

Wpływ warunków geopolitycznych na kulturę strategiczną można pokazać również na przykładzie Niemiec, gdzie kultura strategiczna opiera się z jednej strony na warunkach geopolitycznych, a z drugiej strony na pamięci historycznej. Głęboko zakorzenione wspomnienie okresu II wojny światowej podpowiada nastawienie pacyfistyczne i antymilitarystyczne, jak również poczucie winy za jej wybuch. Wartości te w okresie zimnej wojny prześląknęły niemieckie instytucje polityczne oraz dyskurs na poziomie elit. Pewne zmiany w podejściu do użycia siły zbrojnej nastąpiły dopiero po upadku muru berlińskiego, zjednoczeniu Niemiec i rozpadzie Związku Radzieckiego. Dyskusja polityczna lat 90. ewoluowała od ujmowania problemów strategii bezpieczeństwa Niemiec w kategoriach ograniczeń konstytucyjnych do rozważania ich przez pryzmat odpowiedzialności za działania. Obecnie Niemcy są uznawane za „mocarstwo cywilne”, jednak skłonne rozważyć użycie siły w ramach operacji wielostronnych, proponowanych lub realizowanych przez społeczność międzynarodową⁴³.

Efektywne zarządzanie bezpieczeństwem państwa wymaga spełnienia kilku warunków. Pierwszym z nich jest zgoda polityczna i poparcie społeczne w stopniu wystarczającym do przyjęcia odpowiedniej strategii w zakresie ujawniania zagrożeń oraz sposobów im przeciwdziałania. Drugim jest sprawne, oparte na współdziałaniu zarządzanie sferą bezpieczeństwa państwa, obejmujące zarówno aspekty wojskowe, jak i materiałowe, finansowe czy ludzkie. Armia wraz z jej służbami pomocniczymi i rezerwami, policja oraz służby specjalne wymagają odpowiednich szkoleń, zaopatrzenia i dowodzenia. Służby specjalne ze względu na doświadczenie i działania niejawne są niezbędne do zarządzania przemysłowym sektorem obronnym i handlem bronią. Również wiele poważnych inwestycji oraz wdrażanie nowych technologii wymaga odpowiedniej osłony kontrwywiadowczej. Trzecim warunkiem bezpiecznego zarządzania bezpieczeństwem jest sprawnie działająca dyplomacja, której zadaniem jest pozyskanie i analiza informacji o sytuacji międzynarodowej oraz zaproponowanie odpowiednich kierunków działania, tak by optymalizować stan bezpieczeństwa państwa w zakresie politycznym, gospodarczym i wojskowym.

Zapewnienie bezpieczeństwa poprzez działanie odpowiednich struktur państwa, jego organów było dość zróżnicowane na różnych etapach rozwoju państwowości, ponieważ inaczej było postrzegane w okresie istnienia państw feudalnych, a całkowicie odmiennie w czasie kształtowania się liberalnego państwa prawa. W XVIII wieku podczas tworzenia się nowożytnej administracji problemem zapewnienia bezpieczeństwa zajmował się resort spraw wewnętrznych danego państwa, a jego szef był najważniejszą osobą odpowiedzialną za bezpieczeństwo. Policja w tym okresie zajmowała się walką z przestępczością, ale również zapewnieniem ochrony porządku bezpieczeństwa publicznego, stając się niejako synonimem pojęcia „administracja”.

⁴² Ibidem, s. 92.

⁴³ Ibidem, s. 97.

Wiek XIX przyniósł zawężenie roli policji do podmiotu odpowiedzialnego za zwalczanie zagrożeń, co było efektem tworzenia się podstaw liberalnego państwa opartego na porządku konstytucyjnym i prawnym. Przygotowywane ustawy stopniowo regulowały kompetencje administracyjne, a dla struktur policji pozostało zwalczanie zagrożeń, co wiązało się z ograniczaniem zakresu jej władzy⁴⁴.

Odpowiednie przygotowanie strategii bezpieczeństwa polega na realizacji kolejnych etapów. Pierwszym jest zdefiniowanie interesów danego podmiotu oraz określenie celów do realizacji. Kolejnym etapem jest ocena środowiska i warunków bezpieczeństwa. Trzeci etap polega na przygotowaniu strategicznej koncepcji oraz określeniu zasobów, które będą niezbędne do jej realizacji, czyli ustanowienia systemu bezpieczeństwa. Ważne jest, by polityka bezpieczeństwa realizowana przez odpowiednie organy państwa była spójna, ponieważ konieczne jest utrzymanie wysokiej efektywności działania. Organy realizujące politykę bezpieczeństwa nie powinny ze sobą rywalizować, mimo że jest to zjawisko naturalne, którego efektem w wielu przypadkach jest podniesienie kwalifikacji i umiejętności. Oczywiście nie we wszystkich sferach, czego przykładem mogą być działania służb specjalnych. W przypadku działania tych struktur rywalizacja staje się efektywna tylko na etapie pozyskiwania informacji, ponieważ gdy są one analizowane i wykorzystywane do odpowiednich działań, wszystkie organy powinny ze sobą współdziałać.

Analizując sposoby zapewnienia odpowiedniego bezpieczeństwa, należy wziąć pod uwagę kilka instytucji działających w ramach struktur danego państwa. We współczesnej Europie zapewnienie bezpieczeństwa poszczególnych krajów staje się przede wszystkim domeną odpowiednio przygotowanych do działania służb specjalnych, w szczególności odpowiedzialnych za działalność wywiadowczą i kontrwywiadowczą. Ważnym elementem działania państwa w tej sferze jest utrzymanie cywilnej kontroli nad ich działaniami, które z natury są przecież niejawne lub wręcz utajnione, co zwiększa ich skuteczność w obliczu aktualnych zagrożeń, ponieważ brak tego typu kontroli może prowadzić, co miało miejsce wielokrotnie w przeszłości, do wyizolowania tej sfery z obszaru działań państwa na polu zapewnienia bezpieczeństwa⁴⁵.

Skuteczne działanie służb specjalnych wiąże się z odpowiednią koordynacją ich działania. Jest to aktualnie jeden z najważniejszych elementów funkcjonowania służb specjalnych. Jak słusznie zauważa Sławomir Zalewski: „W sytuacji zróżnicowania form instytucjonalnych i organizacyjnych w sferze bezpieczeństwa, w warunkach zwiększenia liczby i uprawnień państwowych podmiotów działających w tym obszarze, w dobie ich koniecznej specjalizacji, na znaczeniu zyskują

⁴⁴ A. Misiuk, *Rzecz o bezpieczeństwie – geneza, istota, rozwój*, Ośrodek Analiz Politologicznych UW, „e-Politikon” nr 6, 2013, s. 10.

⁴⁵ A. Harasimowicz, *Polska polityka bezpieczeństwa w XX i XXI wieku – niektóre dylematy (głos w dyskusji)*, [w:] *NATO wobec wyzwań współczesnego świata*, Instytut Badań nad Stosunkami Międzynarodowymi w Warszawie, Katedra Teorii Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa – Wydział Studiów Międzynarodowych i Politologicznych Uniwersytetu Łódzkiego, Warszawa – Łódź 2013, s. 137.

problemy koordynacji działań”⁴⁶. Współczesne zagrożenia powodują, że struktury służb specjalnych, w szczególności te podejmujące działania kontrwywiadowcze, są zobligowane do nawiązania współpracy ze wszystkimi organizacjami i instytucjami, które mogą zaproponować pomoc informacyjną lub operacyjną. Współpraca między poszczególnymi służbami jest konieczna, ponieważ tego typu działanie okazuje się z jednej strony bardziej efektywne, co jest sprawą dość oczywistą, a z drugiej brak takowej lub brak komunikacji mimo posiadania odpowiedniego materiału informacyjnego może doprowadzić do bardzo poważnych konsekwencji.

Bardzo ważnym elementem zapewnienia bezpieczeństwa w krajach europejskich jest również sprawnie działający wymiar sprawiedliwości będący gwarancją bezpieczeństwa obywateli. Z jednej strony jest to władza sądownicza, a z drugiej prokuratura – odpowiedzialne za przestrzeganie praworządności i ściganie przestępstw. Uzupełnieniem są struktury policji, czyli formacji przeznaczonej do ochrony obywateli oraz do utrzymywania bezpieczeństwa i porządku publicznego, ale również straż miejska i gminna podległa lub nadzorowana przez samorząd terytorialny. Wśród instytucji odpowiedzialnych za bezpieczeństwo są także organy odpowiedzialne za bezpośrednią ochronę najważniejszych organów władzy i administracji publicznej. Poza ochroną najważniejszych osób do ich zadań należy również ochrona delegacji państw obcych przebywających w danym kraju oraz przedstawicielstw dyplomatycznych, urzędów konsularnych, a także obiektów i urządzeń o szczególnym znaczeniu dla państwa.

Biorąc pod uwagę bezpieczeństwo zewnętrzne, bardzo ważnym organem odpowiedzialnym za bezpieczeństwo są odpowiednie służby graniczne. Utworzenie strefy Schengen spowodowało konieczność stworzenia wspólnej strategii ochrony granic zewnętrznych i kontroli migracji na teren Unii Europejskiej. Uzgodniony brak kontroli na granicach między państwami wewnątrz strefy Schengen spowodował konieczność wzmocnienia kontroli na granicy zewnętrznej Unii, ale również zwiększenie obszaru współpracy poprzez wymianę informacji i współdziałanie służb działających w poszczególnych krajach należących do strefy. Ostatnie lata to problemy związane z migracją z krajów afrykańskich oraz Bliskiego Wschodu, jak również z coraz większym zagrożeniem atakami terrorystycznymi, co wymusza nowe sposoby działania służb granicznych.

Podsumowując powyższe rozważania, należy jednoznacznie stwierdzić, że we współczesnej Europie zapewnienie bezpieczeństwa na wszystkich niezbędnych obszarach staje przed zupełnie nowymi wyzwaniami. Bardzo bogata wielowiekowa historia krajów Starego Kontynentu naznaczona dziesiątkami konfliktów zbrojnych i latami ciągłych zagrożeń daje olbrzymią bazę doświadczeń, jednak dynamicznie zmieniająca się sytuacja geopolityczna na świecie, jak również strefy wpływów supermocarstw, dążenie kolejnych krajów do posiadania broni masowego rażenia wraz z groźbą ich ewentualnego użycia, konflikty zbrojne na Bliskim Wschodzie,

⁴⁶ S. Zalewski, *Służby specjalne – programowanie, nadzór, koordynacja*, Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, Warszawa 2003, s. 36.

których efektem jest migracja olbrzymich mas ludzi do Europy, do których dołączają szukający lepszego bytu mieszkańcy biednego Południa, zagrożenia terrorystyczne, powodują, że priorytety związane z zapewnieniem bezpieczeństwa w krajach europejskich muszą zostać zmienione. Dodatkowym wyzwaniem okazuje się sprawność i szybkość działania, co wydaje się być pewnym problemem ze względu na integrację europejską i opieszałość działania jej odpowiednich struktur. Bezpieczeństwo militarne odchodzi na drugi plan względem bezpieczeństwa politycznego i ekonomicznego. Najbliższe lata wymuszą zmianę w postrzeganiu bezpieczeństwa i po raz kolejny kraje europejskie stają w obliczu poważnych zmian systemowych, reorganizacji struktur i organów państwa odpowiedzialnych za bezpieczeństwo, ale znaczące wyzwanie pojawia się również przed Unią Europejską.

BIBLIOGRAFIA

- [1] BALCEROWICZ B., *Bezpieczeństwo polityczne Rzeczypospolitej Polskiej*, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2004.
- [2] BAYLIS J., WIRTZ J., CRAY C., COHEN E., *Strategia we współczesnym świecie. Wprowadzenie do studiów strategicznych*, Uniwersytet Jagielloński, Kraków 2009.
- [3] BRZEZIŃSKI M., *Bezpieczeństwo społeczne z perspektywy bezpieczeństwa wewnętrznego*, „Zeszyty Naukowe WSOWL”, Wyższa Szkoła Oficerska Wojsk Lądowych, nr 3, 2013.
- [4] BRZOSOWSKI A., KOZUB M., NIEDŹWIECKI R., *Wprowadzenie do strategii bezpieczeństwa*, Społeczna Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości i Zarządzania w Łodzi, Łódź 2010.
- [5] CABAJ M., *Zarządzanie kryzysowe – integralna część bezpieczeństwa narodowego*, „Studia z Zakresu Prawa, Administracji i Zarządzania”, tom 6, Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, Bydgoszcz 2014.
- [6] CLAUSEWITZ C., *O wojnie*, Gliwice 2013.
- [7] HARASIMOWICZ A., *Polska polityka bezpieczeństwa w XX i XXI wieku – niektóre dylematy (głos w dyskusji)*, [w:] NATO wobec wyzwań współczesnego świata, Instytut Badań nad Stosunkami Międzynarodowymi w Warszawie, Katedra Teorii Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa – Wydział Studiów Międzynarodowych i Politologicznych Uniwersytetu Łódzkiego, Warszawa – Łódź 2013.
- [8] JAGIEŁŁO B., *Unia Europejska wobec wyzwań dla bezpieczeństwa europejskiego i jego zagrożeń*, [w:] K. Żukrowska, M. Grącik (red.), *Bezpieczeństwo międzynarodowe. Teoria i praktyka*, Wydawnictwo SGH, Warszawa 2006.
- [9] KITLER W., *Bezpieczeństwo narodowe RP. Podstawowe kategorie, uwarunkowania, system*, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2011.
- [10] KOZIEJ S., *Bezpieczeństwo: istota, podstawowe kategorie i historyczna ewolucja*, „Bezpieczeństwo Narodowe”, II – 2011/18, BBN, Warszawa 2011.
- [11] KOZIEJ S., *Wstęp do teorii i historii bezpieczeństwa (skrypt internetowy)*, Warszawa 2010.
- [12] KUKUŁKA J., *Nowe uwarunkowania i wymiary bezpieczeństwa międzynarodowego Polski*, „Wiś i Państwo”, nr 1, 1995, s. 198-199.
- [13] KUŹNIAR R., *Po pierwsze, bezpieczeństwo*, „Rzeczpospolita”, 9 stycznia 1996 r.

- [14] LESZCZYŃSKI M., *Bezpieczeństwo społeczne a współczesne państwo*, Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy Jana Kochanowskiego, „Zeszyty Naukowe Akademii Marynarki Wojennej”, nr 2, 2011.
- [15] LIDERMAN K., *Bezpieczeństwo informacyjne*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2012.
- [16] MAJER P., *W poszukiwaniu uniwersalnej definicji bezpieczeństwa wewnętrznego*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego”, nr 7, 2012.
- [17] MISIUK A., *Rzecz o bezpieczeństwie – geneza, istota, rozwój*, Ośrodek Analiz Politologicznych UW, „e-Politikon”, nr 6, 2013.
- [18] NOWACKI G., *Znaczenie informacji w obszarze bezpieczeństwa narodowego*, „Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy”, Uniwersytet Rzeszowski, nr 36, 2013.
- [19] OLSZEWSKI R., *Bezpieczeństwo współczesnego świata*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2005.
- [20] POKRUSZYŃSKI W., *Teoretyczne aspekty bezpieczeństwa*, Wyższa Szkoła Gospodarki Euroregionalnej im. Alcide De Gasperi, Józefów 2010.
- [21] POTEJKO P., *Bezpieczeństwo informacyjne*, [w:] A. Materska-Sosnowska, K.A. Wojtaszczyk (red.), *Bezpieczeństwo państwa. Wybrane problemy*, Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2009.
- [22] SEKŚCIŃSKI A., *Bezpieczeństwo wewnętrzne w ujęciu teoretycznym. Geneza i współczesne rozumienie w naukach politycznych*, Ośrodek Analiz Politologicznych UW, „e-Politikon”, nr 6, 2013.
- [23] *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, Wydział Strategiczno-Obronny, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2008.
- [24] STACHOWIAK Z., STACHOWIAK B., *Kontrowersje i dylematy rozwiązania problemu bezpieczeństwa ekonomicznego w Polsce*, „Zeszyty Naukowe AON”, nr 3, 2014.
- [25] STEFANOWICZ J., *Bezpieczeństwo współczesnych państw*, PAX, Warszawa 1984.
- [26] *Strategia bezpieczeństwa wewnętrznego Unii Europejskiej. Dążąc do europejskiego modelu bezpieczeństwa*, http://www.consilium.europa.eu/pl/documents-publications/publications/2010/pdf/qc3010313plc_pdf – dostęp 4.04.2017.
- [27] SZARFENBERG R., *Bezpieczeństwo socjalne a wykluczenie społeczne*, referat wygłoszony na konferencji *Bezpieczeństwo socjalne w Ustroniu*, 2003, <http://rszarf.ips.uw.edu.pl/pdf/refustronie.pdf> [dostęp: 30.04.2017].
- [28] SZMULIK B., *Zagadnienia ogólne*, [w:] M. Paździor, B. Szmulik (red.), *Instytucje bezpieczeństwa narodowego*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2012.
- [29] WIĘCASZEK-KUCZYŃSKA L., *Zagrożenia bezpieczeństwa informacyjnego*, „Obronność. Zeszyty Naukowe”, nr 2, 2014.
- [30] ZALEWSKI S., *Bezpieczeństwo polityczne państwa. Studium funkcjonalności instytucji*, Akademia Podlaska, Siedlce 2010.
- [31] ZALEWSKI S., *Służby specjalne – programowanie, nadzór, koordynacja*, Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, Warszawa 2003.
- [32] ZALEWSKI S., *Strategia jako instrument bezpieczeństwa politycznego państwa*, „Doctrina. Studia Społeczno-Polityczne”, Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach, nr 6, 2009.

THE STATE SECURITY IN CONTEMPORARY EUROPE – THEORETICAL ANALYSIS

Abstract. The aim of the article is presentation of the various aspects of dangers in contemporary Europe, and the frame definitions of general security problems corresponding to state, national, internal, economic, and political security. According to the author and the analysis presented there is a need for reorientation of the priorities and perspectives in view of dynamic changes that influence the security of Europeans their countries in the region. Author concentrates on the most important aspects and definitions corresponding to important security analytic problems portraying the appropriate spheres of security, and the dangers occurring within.

Keywords: State security, national security, political security, internal security, economic security.